

David Mandić
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odsjek za kroatistiku
I. M. Ronjgova 1, HR-52100 Pula
davidmandic@hotmail.com

NAGLASAK IMENICA U PEROJSKOM GOVORU

Tema je članka naglašavanje imenica u mjesnom govoru Peroja¹, naselja u jugozapadnoj Istri. Riječ je o govoru Crnogoraca čiji su se preci u 17. stoljeću doselili u Istru, a koji pripada zetsko-sjениčkomu dijalektu. Taj je idiom danas ugrožen, a veoma je slabo istražen, osobito s gledišta prozodije. Članak se temelji na radu Josipa Ribarića (uglavnom u rukopisu) te autorovim podacima dobivenima radom na terenu. Ustanovljeno je da u perojskom govoru u imenica postoje dva glavna naglasna tipa — nepomični, koji prevladava, i pomični, koji je rezultat stapanja općeslavenskih naglasnih paradigmi *b* i *c*, a sadrži uglavnom jednosložne osnove ženskoga roda.

Perojski govor pripada skupini staroštokavskih govora, dakle onih u kojima nije bilo sveobuhvatnoga pomicanja naglasaka u prethodni slog koje je rezultiralo postankom uzlaznoga tona. Danas u tom govoru postoje samo kvantitativne opreke, ograničene na naglašeni slog, dok se u nenaglašenom položaju i one poništavaju. Zadnji otvoreni kratki slog riječi ne može biti naglašen jer se je s njega naglasak povukao u prethodni slog.

¹ Peroj je naselje u Istri, desetak kilometara sjeverozapadno od Pule, u koje se je 1657. god. doselilo nekoliko crnogorskih obitelji iz područja Crmnice. Njihovi su potomci do danas sačuvali svoj govor, koji prema J. Lišču pripada zetsko-južnosandžačkomu dijalektu (2003:121–125), odnosno, prema A. Čilaš i M. Lončariću, cetinjskoj podgrupi zetsko-sjениčke grupe govora (1997–1998:65). U zadnjih 50-ak godina u to se je mjesto doselilo mnogo govornika drugih govora te je perojski govor danas ugrožen i u izumiranju. Od četiristotinjak stanovnika koji se izjašnjavaju Crnogorcima, tradicionalnim se govorom svakodnevno služi tek njih manji broj, uglavnom starijih osoba. Naselje je 2001. godine imalo oko 750 stanovnika. Ovaj se rad uglavnom temelji na istraživanjima Josipa Ribarića, točnije njegovim rukopisima koji su objavljeni u Ribarić (2004), te na mojim podacima dobivenima terenskim radom. Zahvaljujem Violeti Moretti i svim obavjesnicima za pomoć i suradnju.

U naglašenim se slogovima ostvaruje silazni ton, dakle riječ je o tzv. dvo-naglasnom sustavu.²

U ovom će se radu analizirati naglasak imenica, točnije sudbina triju općeslavenskih naglasnih paradigmi u te vrste riječi.

Tri se naglasna obrasca, tzv. naglasne paradigme, naslijeđena iz općeslavenskoga razdoblja, odlikuju sljedećim svojstvima:³

– naglasna paradigma *a*: nepomičan naglasak u nekom od osnovnih slogova; podrijetlom praslavenski akut: *brāt*, *rība*, *jāto* (od **brātrь*, **rýba*, **jāto*); ili novi akut (kratak ili dug): *sūša*; *vōlja* (od **sūša*; **vōlja*);

– naglasna paradigma *b*: naglasak u prvom slogu gramatičkoga nastavka ili u zadnjem slogu osnove:⁴ *stōl*, *stolā*; *ženā*, *ženū*; *selō*, *selā*; *kūt*, *kūtā*; *trāvā*, *trāvū*; *plātnō*, *plātnā* (od **stōlь*, **stolā*; **ženā*, **ženō*; **selō*, **selā*; **kōtь*, **kōtā*; **trāvā*, **trāvū*; **poltьnō*, **poltьnā*).

– naglasna paradigma *c*: naglasak u gramatičkom nastavku u jednim oblicima i čelni naglasak u drugim oblicima. Čelni se je naglasak izvorno ostvarivao u prednaglasnicama, ako ih je bilo: *gōst*, *gōsta*, G mn. *gostī*; *nogā*, *nōgu*; *nā nogu*; *pōlje*, *pōlja*, *nā polje*; N mn. *poljā*; *mrāv*, *mrāva*, D mn. *mrāvōm*; *glāvā*, *glāvu*; *jāje*, *jāja*, N mn. *jājā* (od **gōstь*, **gōsta*, G mn. **gostьjь*; **nogā*, **nōgō*; **nā nogō*; **pōlje*, **pōlja*, **nā polje*; N mn. **poljā*; **mōrvь*, **mōrva*, D mn. **mōrvōmь*; **golvā*, **gōlvō*; **āje*, **āja*, N mn. **ājā*).⁵

Isti obrasci vrijeđe i za višesložne imenice: NP a *nārōd*, *nārōda*; NP b *gospodār*, *gospodārā*; NP c *gōvōr*, *gōvora*, D mn. *govorōm* (novošt. dij. *govōrima*).

Do današnjega se je doba u većine govora stanje znatno izmijenilo. Zbog gubljenja ili ograničenja pomičnosti u riječi naglasne paradigme *c* mnoge su imenice iz te paradigme prešle u ostale dvije. Razlog je tomu ponajprije težnja da se dokinu naglasne preinake, osobito u višesložnih osnova, a vjerojatno su na to utjecale i mnoge naglasne promjene, poput gubljenja opreke između novoga akuta i silaznoga tona te razna povlačenja naglasaka, osobito iz zadnjega sloga riječi.

² U perojskom naglasnom sustavu razlikovnu vrijednost, čini se, ima visoki ton, dok je udar tek njegova popratna pojava. Naime, naglašeni su slogovi u izgovoru znatno viši od ostalih (u dugih samo prvi dio/mora), a udar je mnogo manje uočljiv. Riječ je dakle o visinskom, a ne dinamičkom/ekspiratornom naglasku.

³ Za imenice muškoga i srednjega roda naglasnih paradigmi *b* i *c* navode se oblici N i G jd., a za one ženskoga roda oblici N i A jd. Suvremeni su oblici navedeni sa starijom tronaglasnim sustavom, kako je u nekim današnjim hrvatskim govorima.

⁴ U zadnjem slogu osnove uvijek se ostvaruje novi akut. Često se smatra da je naglasak u osnovi posljedica pomicanja poznatoga kao Ivšičev ili Stangov zakon.

⁵ Kakav je doista bio naglasak u zadnjem slogu riječi u općeslavenskom, nije sasvim jasno. Ovdje se smatra da su svi zadnji slogovi bili kratki, ali vidi Dybo (2000).

U perojskom se je govoru novi akut potpuno stopio sa silaznim tonom: *sūša* > *sūša*; *kljūč* > *kljūč*. Naglasak je povučen iz zadnjega kratkoga otvorenoga sloga, a u novonaglašenom se slogu ostvaruje silazni ton: *zīmà* > *zîma*; *vodà* > *vòda*. Čelni se naglasak ne ostvaruje često u prednaglasnicama, a sve su nenaglašene dužine pokraćene.⁶ U morfološkom se je sustavu izgubio lokativ te se umjesto njega upotrebljava akuzativ. Vokativ imaju samo neke imenice.

Sve je to moglo dovesti do znatnih preraspodjela u naglasnom sustavu i promjena u izgledu triju naglasnih paradigmi.⁷

Naglasna paradigma *a*

Toj naglasnoj paradigmi pripadaju uglavnom imenice s nepomičnim naglaskom u osnovi. Nekoliko imenica te paradigme u mnogim govorima ima čelni naglasak u vokativu: hrv. *čovjek* (od *čovjĕk), čak. (Vrgada) *čovik*; V jd. *čovječe*, *čoviče*. U perojskom je govoru to nestalo; u imenice *čoe*k početni se je naglasak proširio na ostale oblike. K tomu, u jedne je skupine imenica naglasak rano pomaknut u prethodni slog u G mn.: hrv. *jezik* (od *jezik); G mn. *jezikā*. U perojskom govoru toga pomicanja nema: G mn. *u'nukeh*, *u'rokeh*.⁸ Čini se da je ipak ono nekoć postojalo i u tom govoru jer se je naglasak u nekih imenica odatle proširio u sve ostale oblike: G mn.

⁶ Čilaš i Lončarić navode i prednaglasnu dužinu kao dio prozodijskoga inventara ovoga govora te daju primjere kao *razgovā'rat* (1997–1998), a Brozović kaže da »nenaglašene dužine nisu sasvim nepoznate, ali imaju fakultativan karakter« (1965:233). Od mojih obavjesnika nijedan nije izgovarao nenaglašene dužine, a ne spominje ih ni Ribarić, koji je podatke prikupljao od mnogo starijih govornika.

⁷ U primjerima iz perojskoga govora duge ću samoglasnike označavati dvotočkom (npr. *a:*), a mjesto naglaska oviskom (') ispred naglašenoga sloga, npr. *ve'čera*, *de'vo:jka*. Dugi ostvaraj jata pisat ću kao *ie*, budući da je riječ o dvoglasu, a kratki kao *je*. Potonji je, čini se, niz dvaju glasova, od kojih prvi (*j*) izaziva jotaciju: *'deca*, *'šeme* < *dje-ca*, *sjeme*. Dugi samoglasnici *e* i *o* u perojskom su govoru prilično zatvoreni (i napeti), dok kratki mogu biti znatno otvoreniji, osobito *e* (IPA: *ɛ*). Samoglasnik *æ* odraz je poluglasā u naglašenom položaju (u nenaglašenom se je stopio s *e*), dok je *a:* ostvaraj dugoga *a*. Laminalne postalveolarne afrikate i frikative nastale dokidanjem negdašnjih opreka *č* : *ć*, *dž* : *đ*, *š* : *š* i *ž* : *ž* zapisivat ću slovima *č*, *đ*, *š* i *ž*. Tomu su načinu bilježenja, radi jasnoće, prilagođeni svi primjeri, pa i oni koji su preuzeti iz djela drugih autora.

⁸ Perojski nastavak *-eh* (naglašeno *-æ:h*) i hrvatski *-ā* imaju isto podrijetlo — od lokativnoga nastavka *u*-promjene *-vhrv* koji se je po uzoru na pridjeve i zamjenice proširio u genitiv. Dužina je tu vjerojatno uvedena analogijom prema ostalim nastavcima G mn., npr. *-ī*. U Ribarićevu materijalu u većine imenica taj nastavak glasi *-eh* ili, kad je naglašen, *-æ:h*; i tek su ga neki obavjesnici katkada izgovarali bez završnoga *h*. U mojem se pak materijalu *h* u tom nastavku nikada ne pojavljuje, tj. on tu glasi *-e* ili *-æ:*. Toga *h* nema ni u mnogim drugim govorima (koji inače čuvaju taj glas), pa ni u standardnom hrvatskom jeziku.

'godine(h), pa tako i N jd. 'godina, G jd. 'godine (starije *godīna).⁹

U perojskom se govoru dakle sve imenice naglasne paradigme *a* odlikuju nepomičnim naglaskom u osnovi. Od toga pravila odstupaju tek imenice N i A jd. 'diēte, G jd. đē'teta, u kojoj je naglasak u nominativu i akuzativu jednine pravilno pomaknut u prvi slog.

Zanimljivo je da se je u nekih imenica iz riječi naglasne paradigme *c* proširilo pravilo pridruživanja naglasaka prednaglasnici. U Ribarićevu su materijalu primjeri: 'u kuču, 'pred kučon te 'u crkvu; a posljednji sam primjer i sâm čuo od obavjesnikâ. Ribarić je zabilježio i primjere G jd. do 'cr:kve i iz cr'kve:, dok su moji obavjesnici izgovarali G jd. 'cr:kve, I jd. cr'kvo:n, A jd. 'u crkvu. Ta je riječ dakle barem djelomično prešla u naglasnu paradigmu *c*.

U G mn. nema duljenja pred nastavkom *-eh*: u'nukeh, u'rokeh, 'brateh, 'kuče. U Ribarića su navedeni tek primjeri 'ze:teh i 'pr:steh, koji bi mogli predstavljati prežitke s tim duljenjem.

U naglasnu paradigmu *a* prešle su mnoge imenice ostalih paradigmi, osobito naglasne paradigme *c*, zbog dokidanja pomičnosti naglasaka (većinom u višesložnih osnova) te nekih analogijskih pojava povezanih s pomicanjem naglasaka iz završnoga kratkoga otvorenoga sloga. O tom će se govoriti dalje.

Naglasne paradigme *b* i *c*

U imenica naglasne paradigme *b* naglasak se je u većine oblika nalazio u prvom slogu gramatičkoga nastavka. U dvjema skupinama oblika naglasak je bio u zadnjem slogu osnove; to su oblici s nastavkom čiji je prvi ili jedini slog sadržavao poluglas te oblici s nastavkom čiji je prvi slog sadržavao dug samoglasnik. Potonja skupina ne postoji u perojskom govoru jer je riječ o L mn., koji u tom govoru ne postoji, i I mn. o/jo-osnova, koji danas ima noviji nastavak *-ima*.¹⁰ U G i I jd. a/lja-promjene, čiji nastavak danas sadrži dug samoglasnik, nema toga ranoga pomicanja.

U imenica naglasne paradigme *c* naglasak je bio u nastavku ili u prvom slogu prozodijske riječi (dakle, uključujući prednaglasnice). U G mn. pomaknut je u zadnji slog osnove jer je nastavak bio nulti (ranije slabi poluglas) te nije mogao biti naglašen. U perojskom je u tom padežu po uvođe-

⁹ U raznim se govorima u nekih jednosložnih imenica muškoga roda naglasne paradigme *a* u L jd. pojavljuje odraz završnoga naglasaka: hrv. *krâj*, *krâja*, ali *krâju*. Budući da je u perojskom govoru nestala razlika između lokativa i akuzativa te su lokativni oblici zamijenjeni akuzativnima, o tom ovdje nema smisla govoriti.

¹⁰ U nekim se govorima čuva stariji nastavak *-i* (od *-y/-i*), a s njim i naglasak u osnovi: čak. (Žminj) I mn. *kljūci*, *kōnji* (N mn. *kljūci*, *konji*).

nju novoga nastavka završni naglasak često obnovljen (vidi dalje).

U perojskom govoru naglasak je pomaknut iz zadnjega otvorenoga kratkoga sloga pa je tako većina nekoć »oksitonskih« oblika obiju paradigmi dobila naglasak u zadnjem slogu osnove. U imenica naglasne paradigme *b* muškoga i srednjega roda taj se je naglasak uopćio i u oblicima u kojima pomicanja ne bi trebalo biti: I jd. 'selon, 'bædnjen, 'šta:pon, 'vi:non, 'pu:ton; D mn. 'pæsima, ju'næ:kima, 'selima; I mn. 'grobima. U Ribarića se pojavljuje tek jedan primjer sa starijim naglaskom: D mn. ko'njima.

U mnogih imenica s nepostojanim samoglasnikom postoji prividna pomičnost: N jd. o'tæc — G jd. 'oca, I jd. 'ocen ili 'ocon; N jd. sra'bæc — N mn. 'sra:pci (»vrabac«). Naglasak je naime tu uvijek u zadnjem slogu osnove. Ta se je alternacija proširila i na slične imenice naglasne paradigme *c*: N jd. vo'sæk, no'kæt; G jd. 'notka [sic!], G mn. 'noketeh (umjesto *'vosek, *'noket).

U imenica muškoga roda naglasne paradigme *c* uopćen je čelni naglasak u većine oblikâ: N jd. 'dæ:n, G jd. 'dæ:na, G mn. 'dæ:ne(h); N jd. 'mjeseć, G jd. 'mjeseca, G mn. 'mjesecih; N jd. 'vra:t, I mn. 'vra:tima; I mn. 'govorima, 'da:rima; D mn. 'đeverima, 'ku:mima; G mn. 'gosteh, D mn. 'gostima; ali I mn. lju'dima.

Završni se naglasak u imenica svih paradigmi pojavljuje u G mn. s nastavkom *-i:h*: lon'ci:h (N jd. lo'næc), ze'ci:h (N mn. 'ze:ci), lju'di:h (N mn. 'lju:di; I mn. lju'dima), vra'ti:h (N mn. 'vra:ta); pr'sti:h (uz 'pr:steh), cr'vi:h, u'sti:h, zu'bi:h. Taj je nastavak rjeđi. Prevladava nastavak *-eh*, koji je u imenica muškoga i srednjega roda nenaglašen. Ipak, Ribarić navodi jedan primjer muškoga i jedan srednjega roda s naglaskom u nastavku: 'vu:k, G mn. vu'kæ:h i 'drvo; dr'væ:h; a Čilaš i Lončarić *plurale tantum* G mn. le'ðæ:h.

Pomičnost svojstvena naglasnoj paradigmi *c* bolje se je očuvala u nekih imenica negdašnjih suglasničkih osnova srednjega roda: 'vrieme, G jd. 'vremena; N mn. vre'mena; 'oko, N i A mn. 'oči; I mn. o'čima; također ču'desa i ne'besa prema 'čudo, 'nebo, ali moguće je da su ta dva primjera preuzeta iz standardnoga ili crkvenoga jezika.

Pomičnost se bolje čuva i u imenica ženskoga roda s jednosložnom osnovom bez obzira na sklonidbenu vrstu. Budući da je u tih riječi završni naglasak pravilno pomaknut u prethodni slog u svim oblicima koji završavaju nekoć naglašenim kratkim otvorenim slogom, većina oblika danas ima početni naglasak, a završni se čuva samo u G (osim u *i*-osnova) i I jd. te G, D i I mn.¹¹ Zbog spomenutoga pomicanja te zbog činjenice da u

¹¹ U mnogih imenica, osobito ako im je osnovni samoglasnik izvorno kratak, pomičnost se je potpuno izgubila. Tako je, primjerice, u imenica 'dæska (I mn. 'dæskama), 'stæza, kod nekih govornika 'o:vca (G jd. 'o:vce) itd.

govoru nema tonskih opreka isti se je tip pomičnosti razvio i u odgovarajućih imenica naglasne paradigme *b*.¹² Evo primjerâ:¹³

	NP c				NP b	
N	'du:ša	'du:še	'stva:r	'stva:ri	'žena	'žene
G	du'še:	du'šæ:h	'stva:ri	stva'ri:h	že'ne:	že'næ:h
D	'du:ši	du'šama	--	--	'ženi	že'nama
A	'du:šu ('na dušu)	'du:še	'stva:r	--	'ženu	'žene
V	'du:šo	--	--	--	'ženo	--
I	du'šo:n	du'šama	stva'ro:n	stva'rima	že'no:n	že'nama

U imenica ženskoga roda s anaptiksom u G mn. naglasak je u prvom slogu riječi: NP b 'sesterēh; NP c 'dæsekeh i 'oveceh. Uz potonji primjer, koji je čest, Ribarić navodi i inačicu o'væ:ceh, koja se u njegovu materijalu pojavljuje samo u jednoj pjesmi. Taj je primjer zanimljiv i zbog duljenja u zadnjem slogu osnove, što je u G mn. u mnogim govorima uobičajeno, ali u perojskom ga uglavnom nema: NP a je'zikeh, 'brateh; NP b 'rebreh (hrv. jèžikā, rēbārā/rebārā)...

U imenica muškoga i srednjega roda tzv. nepostojanoga samoglasnika tu najčešće i nema: vje'næc — 'vienceh; 'su:nce — 'su:nceh; ali 'noketeh. Za potonji primjer Čilaš i Lončarić navode i inačicu no'kæ:teh, s duljenjem samoglasnika u zadnjem slogu osnove.

Početni je naglasak u tim primjerima posljedica nenaglasnosti završnoga poluglasa koji je u općeslavenskom bio nastavak G mn. Stoga se je naglasak tada ostvarivao u zadnjem slogu osnove: *sèstrǒ, *dǔskǒ, *rèbrǒ. Nakon nestanka toga poluglasa i umetanja nepostojanoga samoglasnika početni se je naglasak proširio i na riječi poput 'oveceh i 'noketeh, u kojih je taj samoglasnik odraz jakoga poluglasa te bi trebao biti naglašen: *ovǔcb, *nogǔtv.¹⁴

Ipak, treba naglasiti da se u novije vrijeme naglasna pomičnost i u tih imenica gubi te se često čuju likovi kao: G jd. 'vode, 'glæ:ve, 'træ:ve, 'zemlje; G mn. 'stva:ri itd.

U »baritonskih« oblika riječi naglasne paradigme *c* naglasak se je ostvarivao u prvom slogu prozodijske riječi (dakle, uključujući i prednaglasni-

¹² Usporedi novoštokavski: NP b: N jd. žēna, G jd. žēnē, A jd. žēnu; NP c: N jd. vòda, G jd. vòdē — A jd. vòdu; i perojski 'žena, že'ne:, 'ženu; 'voda, vo'de:, 'vodu.

¹³ Nenavedeni oblici nisu pronađeni u materijalu.

¹⁴ Isto je podrijetlo standardnih hrvatskih likova kao rēbārā, pa tako i lǔnācā, umjesto lǔnācā (od *lǔnǔcb).

ce). Danas je to u perojskom govoru neobvezno i uglavnom ograničeno na A jd.: 'na dušu, 'na glavu, 'na vodu, 'u vodu, 'u zoru; ali i na 'gla:vu, na 'zemlju, u 'pe:č. To se »pomicanje« pojavljuje i u imenica muškoga i srednjega roda, u kojih danas uglavnom nema pomičnosti naglasaka: 'na rame, 'u more, 'u lje-to, 'na pir, 'na bok. Uz to Ribarić navodi neke primjere koji nisu u A jd., a naglašeni su u prednaglasnici: G jd. 'brez srca, 'iz neba; V jd. 'du:šo 'i srce (u pjesmi); I jd. 'za vraton; A mn. 'u oči; te A mn. 'u vrata, gdje je pomicanje analogijsko jer je riječ o nekoć oksitonskom obliku (u drugim govorima: vráta, vrāta). To vrijedi i za pomicanje u imenica naglasnih paradigmi a i b: NP a 'u crkvi, 'u kući; NP b 'na dno.

Alternacije kvantitete

Osim već spomenutoga kraćenja samoglasnika u svim nenaglašenim slogovima, u perojskom se govoru pojavljuju i sljedeće alternacije kvantitete.

U svih se imenica dulji naglašeni nezavršni slog zatvoren sonantom: N jd. đe'vo:jka, 'zæ:va (od *'zæ:lva, »zaova«, »muževa sestra«); G jd. 'svo:jštine, 'sta:rca, 'pa:lca, o'pæ:nka. U jednosložnim se riječima to događa samo ispred j: A jd. 'kra:j.

U većine imenica s jednosložnom osnovom koje pripadaju ili su ranije pripadale naglasnoj paradigmi c dulji se osnovni samoglasnik u oblicima s nultim gramatičkim morfemom (ranije poluglas): N jd. 'ko:st, 'pe:č, 'no:s; G jd. 'kosti, 'nosa; N mn. 'kosti, 'peči. Budući da je u imenica naglasne paradigme c to uobičajeno, riječi kao 'ko:st i 'pe:č ne treba svrstavati u poseban naglasni tip. Riječi kao 'no:s, u kojih se pomičnost naglasaka izgubila, mogu se pak smatrati zasebnim podtipom naglasne paradigme a, tj. nepomičnoga naglasnoga tipa.

Alternacija kvantitete u riječi kao 'vrieme, 'vremena rijetka je i sa sinkronijskoga gledišta leksički uvjetovana. Te bi se riječi također mogle svrstati u zaseban naglasni podtip.

Zaključak

Iz onoga što je dosad rečeno može se zaključiti da se imenice u perojskom govoru mogu ugrubo podijeliti na dva naglasna razreda: pomični i nepomični. Prvi je izravan odraz općeslavenske naglasne paradigme *a*, ali danas sadrži i velik broj imenica koje su nekoć pripadale ostalim dvjema paradigmama, ali su zbog dokidanja naglasnih alternacija prešle u nepomični tip. Drugi je odraz naglasnih paradigmi *b* i *c*, koje su se stopile zbog pomicanja naglasaka iz završnoga otvorenoga sloga i nepostojanja tonskih opreka u tom govoru. Danas taj tip sadrži gotovo isključivo imenice ženskoga roda s jednosložnom osnovom te neke imenice srednjega roda koje su ranije pripadale suglasničkim osnovama. Za sve te imenice osim onih tipa *'vrieme* zapravo se može pretpostaviti temeljni naglasak na gramatičkom nastavku, koji se onda automatski ostvaruje u prethodnom slogu ako je zadnji slog otvoren i kratak.

Tomu treba još dodati i tip *o'tæc*, *'oca*, u kojega se naglasak ostvaruje u zadnjem slogu osnove pa i onda kada ona zbog anaptikse dobiva jedan slog više. To često ne vrijedi pri anaptiksi u G mn. jer se tu uglavnom naglašava prethodni slog (*'noketeh*), pa i u riječi tipa *'sestra*, *se'stre:*, G mn. *'sestereh*. Još je jednostavnije uzmu li se u obzir likovi kao *no'kæ:teh*, jer tu je naglasak doista u svim oblicima u zadnjem slogu osnove.

Slično je u imenice *'diete*, *ðe'teta*, u koje je naglasak također u zadnjem slogu osnove, a pomak u N i A jd. očekivan je zbog strukture završnoga sloga u tim oblicima.

Imenice s nastavkom *-i:h* u G mn. ne treba svrstavati u poseban naglasni tip jer taj je nastavak uvijek naglašen te tu alternaciju treba smatrati automatskom. Tako je u imenica nepomičnoga tipa: *'si:n*, *'si:neh/si'ni:h*; pomičnoga tipa *'ko:st*, *ko'ščo:n*, *'kosti*, *ko'sti:h*; tipa s anaptiksom *lo'næc*, *'lo:nca*, *lon'ci:h*.

Također, imenice s alternacijama kvantitete uglavnom ne treba svrstavati u zaseban tip jer su te alternacije automatske. Riječ je o duljenju u naglašenom slogu sa sonantom u odstupu: *'palec*, *'pæ:lca*; *lo'næc*, *'lo:nca*; te o kraćenju u morfemima s inherentnom dužinom koje nastupa kada se morfem nađe u nenaglašenom položaju: *'du:ša*, *du'se:*; *pe'tæk*, *'pe:tka*; *'ze:c*, *'ze:ci*, *ze'ci:h*. Isto se može pretpostaviti i u imenice *'diete*, *ðe'teta*, premda je tu s dijakronijskoga gledišta kraćenje drugačijega podrijetla. U zaseban se podtip mogu svrstati tek imenice kao *'no:s*, *'nosa*, u kojih postoji duljenje svojstveno naglasnoj paradigmi *c*, ali je pomičnost naglasaka izgubljena; te imenice tipa *'vrieme*, *'vremena*.

Kada je riječ o naglašavanju prednaglasnica, stanje nije jednostavno jer je ta pojava danas sve rjeđa i ograničenija, a uz to se katkada susreće i u riječi i oblikâ u kojih nije očekivana. Moguće je tek reći da se takvo naglašavanje uglavnom pojavljuje u oblikâ A jd. riječi pomičnoga naglasnoga tipa, i to neobvezno, a u ostalim je primjerima sporadično.

Literatura

- Čilaš, Ankica, Mijo Lončarić. 1997–1998. O govoru Peroja. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 23–24, 65–76.
- Brozović, Dalibor. 1965. Izvještaj o dijalektološkim istraživanjima u selu Peroj u Istri. *Ljetopis JAZU*, 332–333. Zagreb : JAZU.
- Dybo, Vladimir A. 2000. *Morfonologizovannye paradigmatičeskie akcentnye sistemy*. Tom I. Moskva : Jazyki russoj kul'tury. 736 str.
- Filipi, Goran. 1999. Perojski ornitonimi. *Tabula* 2, 95–101.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija. I. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga. 164 str.
- Małecki, Mieczysław. 1930. *Przegląd słowiańskich gwar Istrii*. Kraków : Polska akademija umiętności. 160 str.
- Małecki, Mieczysław. 2002. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka : HFD. 132 str.
- Nikčević, Milorad. 1999. Crnogorski književni jezik i perojski govor (na predlošku građe Josipa Ribarića). *Tabula* 2, 149–161.
- Nikčević, Vojislav. 1999. Crnogorci u Peroju (etnojezični pristup). *Tabula* 2, 65–83.
- Putanec, Vladimir. 1999. Izbor perojskih etimoloških problema. *Tabula* 2, 85–93.
- Rešetar, Milan. 1900. *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*. Wien : A. Hölder. 218 str.
- Ribarić, Josip. 1940. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik* 9, 1–207.
- Ribarić, Josip. 2004. *O perojskom govoru : leksikografski prinosi*. Osijek : HCDP »Croatica-Montenegrina« HR – CKD »Montenegro-Montenegrina« Osijek. 298 str.
- Vujičić, Dragomir. 1999. Prilog proučavanju oaze starocrnogorskog govora na području istroromanskog jezika (na predlošku građe Josipa Ribarića, Branka Miletića i dr. – komparacije). *Tabula* 2, 163–169.

Nominal accentuation in the dialect of Peroj

Abstract

This paper deals with nominal accentuation in the local dialect of Peroj, a settlement in southern Istria (Croatia). The dialect is spoken by Montenegrins whose ancestors immigrated to Istria in the 17th century and belongs to the Zeta-Sjenica dialect group. Today it is seriously endangered. Nonetheless, there have not been any comprehensive studies on the dialect, especially about its prosodic system. This paper is based on Josip Ribarić's material (mostly handwritten notes, published only in facsimile) and the author's data obtained through fieldwork.

The author concludes that nouns in the Peroj dialect can be classified into one of two accentual types: the fixed type, which is predominant, and the mobile type, which is the result of the merger between Common Slavic accentual paradigms *b* and *c*, nowadays comprising chiefly feminine nouns with monosyllabic stems.

Ključne riječi: mjesni govor, dijalekt, Peroj, zetsko-sjениčki, staroštokavski, naglasak, naglasna paradigma

Keywords: local dialect, Peroj, Zeta-Sjenica dialect group, Old Štokavian, accentuation, stress, accentual paradigm